

УДК 339.5:339.9

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-18

Лункіна Т. І., доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0001-7252-3239

e-mail: lunkina_tanya@i.ua

Механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки

Анотація. Проаналізовано та сформовано власне бачення механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки. З'ясовано, що досягнення мети механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки здійснюється через виконання ним певних функцій: планування, організація, мотивація, оцінка, моніторинг, контроль, прогнозування з урахуванням усіх рівнів ієрархій – глобального, національного, локального, особистісного. Доведено, що вирішальну роль у популяризації соціальної відповідальності відіграє держава як основний регулятор посилення соціальної відповідальності на національному рівні. Охарактеризовано сповільнюючі та стримувальні фактори щодо реалізації механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора та заходи для нівелювання їхнього негативного впливу, в результаті яких переваги від запровадження соціальної відповідальності має як суспільство, так і аграрний бізнес.

Ключові слова: соціальна відповідальність; аграрний сектор, суб'єкти аграрного сектора економіки; Цілі сталого розвитку; стейкхолдери.

Lunkina Tetiana, Doctor of Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

The Mechanism of Formation of Social Responsibility of Subjects of Agrarian Sector of Economy

Abstract. Introduction. The own vision of the mechanism of formation of social responsibility of subjects of agrarian sector of economy is analyzed and formed. It is found that the goal of the mechanism of social responsibility of the agricultural sector is carried out through the performance of certain functions: planning, organization, motivation, evaluation, monitoring, control, forecasting, taking into account all levels of hierarchies – global, national, local, personal.

Purpose. The purpose of the article is to analyze and form your own vision on the formation of the mechanism of social responsibility of the agricultural sector.

Results. It is proved that the state plays a crucial role in popularizing social responsibility as the main regulator of strengthening social responsibility at the national level. We believe that at the national level it is necessary to regulate the legal framework for the development of social responsibility and the implementation of social dialogues with businesses, the community and the public. There is a need to stimulate social responsibility, local social responsibility with the use of tools of direct and indirect influence.

Conclusion. Thus, the mechanism of formation of social responsibility of the subjects of the agricultural sector should be implemented, taking into account all levels of functioning of the agricultural sector of the economy. However, the development and dissemination of social responsibility among agricultural enterprises is impossible without state coordination and regulation, the use of tools of direct and indirect influence. Inhibiting and restraining factors for the implementation of the mechanism of social responsibility of the agricultural sector and measures to mitigate their negative impact, as a result of which the benefits of the introduction of social responsibility has both society and agricultural business. It is also necessary to gradually change the vision of agricultural business of the role of local social responsibility and its relevance in the current economic conditions, because the positive impact of its use is confirmed by world experience.

Keywords: social responsibility; agricultural sector, subjects of the agricultural sector of the economy; Sustainable development goals; stakeholders.

JEL Classification: M14; O13; Q10.

¹Стаття надійшла до редакції: 03.09.2021

Received: 03 September 2021

Постановка проблеми. Економічна криза, викликана Covid-19, значно призупинила процес розвитку соціальної відповідальності. Пандемія вплинула на глобальний і національний рівень розвитку, а саме: рівень макроекономічної стабільності, ефективність діяльності державних і приватних інституцій, ефективність і розмір ринку товарів та праці. Тому, одним із напрямів виходу із кризи є відновлення соціальної відповідальності та довіри до соціально відповідальних підприємств, яке сприятиме стійкому економічному зростанню та стабільності, створенню робочих місць у перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У країнах ближнього закордоння та в Україні проблематикою соціальної відповідальності займаються такі вчені-науковці, як: О. Грішнова, Г. Ю. Міщук, О. О. Олійник [1], О. Зайчук, Н. Оніщенко [2], А. Колот [3], О. Охріменко, Т. Іванова [5], О. Плахотний [6], М. Саприкіна [7], Р. Хачатуров, Р. Ягютян [8] та ін. Однак потребують поглибленого дослідження питання що стосуються механізму формування соціальної відповідальності саме в аграрному секторі.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є проведення аналізу та формування власного бачення щодо формування механізму соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм забезпечення соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора показує сукупність організаційних форм, рівнів регулювання, напрямів діяльності, економічних процесів і суспільних дій, спрямованих на створення відповідних умов, які націлені на підвищення ефективності господарювання аграрних підприємств, враховуючи потреби зацікавлених сторін (стейкхолдерів), на основі використання економічних, екологічних, соціальних та духовних чинників розвитку суспільства. Функціонування механізму соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки передбачає взаємодію різних рівнів суб'єктів економіки – держави, суб'єктів господарювання аграрного сектору, індивіда, при цьому головним регулятором та координатором є держава, яка визначає основні напрями та цілі розвитку соціальної відповідальності в економіці. Тому, на нашу думку, необхідно посилити роль держави через системність у формуванні соціальної відповідальності суб'єктів як в аграрному секторі, так і в суспільстві в цілому.

Досягнення мети механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки здійснюється через виконання ним певних функцій: планування, організація, мотивація, оцінка, моніторинг, контроль, прогнозування з урахуванням усіх рівнів ієрархій – глобального, національного, локального, особистісного. Необхідно раціонально підійти до важелів та інструментів впливу

розвитку соціальної відповідальності та локальної соціальної відповідальності в аграрному секторі на кожному з наведених рівнів. При чому, чим більше будуть взаємопов'язані функції та рівні управління, тим більшою є вірогідність ефективного розвитку соціальної відповідальності та локальної соціальної відповідальності у суспільстві.

Зважаючи на вищевикладене, нами сформовано бачення щодо формування механізму соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки, яке трактується як сукупність конкретних напрямів, умов, інструментів, спрямованих на створення важливих змін соціального бачення сільського населення, стійка взаємодія різних рівнів економіки, кінцевим результатом якого є досягнення добробуту суспільства на основі економічної, екологічної соціальної та духовної складових.

Соціальну відповідальність суб'єктів аграрного сектора економіки України необхідно розглядати як можливість виходу на нові світові ринки, підвищення іміджу підприємств, збільшення прибутковості та рентабельності продукції, зменшення ризиків та максимізації капіталу.

Відповідно до Цілей Сталого розвитку в Україні, які вступили в дію у січні 2016 р., у межах цілі «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» зазначаються елементи, які характеризують соціальну відповідальність суб'єктів аграрного сектору:

- 1) до 2030 року забезпечити створення стійких систем виробництва харчових продуктів й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів;
- 2) до 2020 р. забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних ним диких видів, у тому числі шляхом належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному, регіональному та міжнародному рівнях, сприяти розширенню доступу до генетичних ресурсів і пов'язаних з ними традиційних знань та спільному використанню на справедливій і рівній основі вигод від їх застосування на умовах, погоджених на міжнародному рівні;
- 3) збільшити інвестування, у тому числі шляхом активізації міжнародного співробітництва, у сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження й агропропаганду, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин з метою зміцнення потенціалу країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн, у галузі сільськогосподарського виробництва;
- 4) вжити заходи

для забезпечення належного функціонування ринків продовольчих товарів і продукції їх перероблення та сприяти своєчасному доступу до ринкової інформації, у тому числі про продовольчі резерви, з метою обмеження надмірної волатильності цін на продовольство [9].

Спільнотою Соціально відповідального бізнесу в Україні сформовано основні критерії поведінки підприємств на основі соціальної відповідальності, серед яких увага приділяється інноваційному розвитку, ролі корпоративного управління на підприємстві, взаємодії зі стейкхолдерами, розвитку людського капіталу та ін. [10].

В Україні соціальна відповідальність знаходиться на початковій стадії розвитку, адже її запровадження на вітчизняних підприємствах вимагає чіткої ділової досконалості та цільової збалансованості. Тому в основу механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора може бути закладено можливість використовувати іноземний досвід та практику. Основні критерії

соціальної відповідальності в Україні здійснюються через: підвищення динаміки інноваційного розвитку, відповідальне корпоративне управління, співпраця з групами впливу, розвиток людського капіталу, гідна праця та соціальний діалог, суспільний добробут, збереження та відтворення довкілля, відповідальна інтеграція і міжнародні ринки.

На рівні суб'єктів господарювання формується локальна соціальна відповідальність окремих аграрних підприємств шляхом підвищення кваліфікації працівників, пільгового кредитування, розробки різних програм та надання соціальних пакетів для працівників, що позитивно впливає на фінансові результати та ефективність господарювання.

Зважаючи на це, нами охарактеризовано гальмівні та стримувальні фактори щодо реалізації механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора та заходи для нівелювання їхнього негативного впливу (рис. 1).

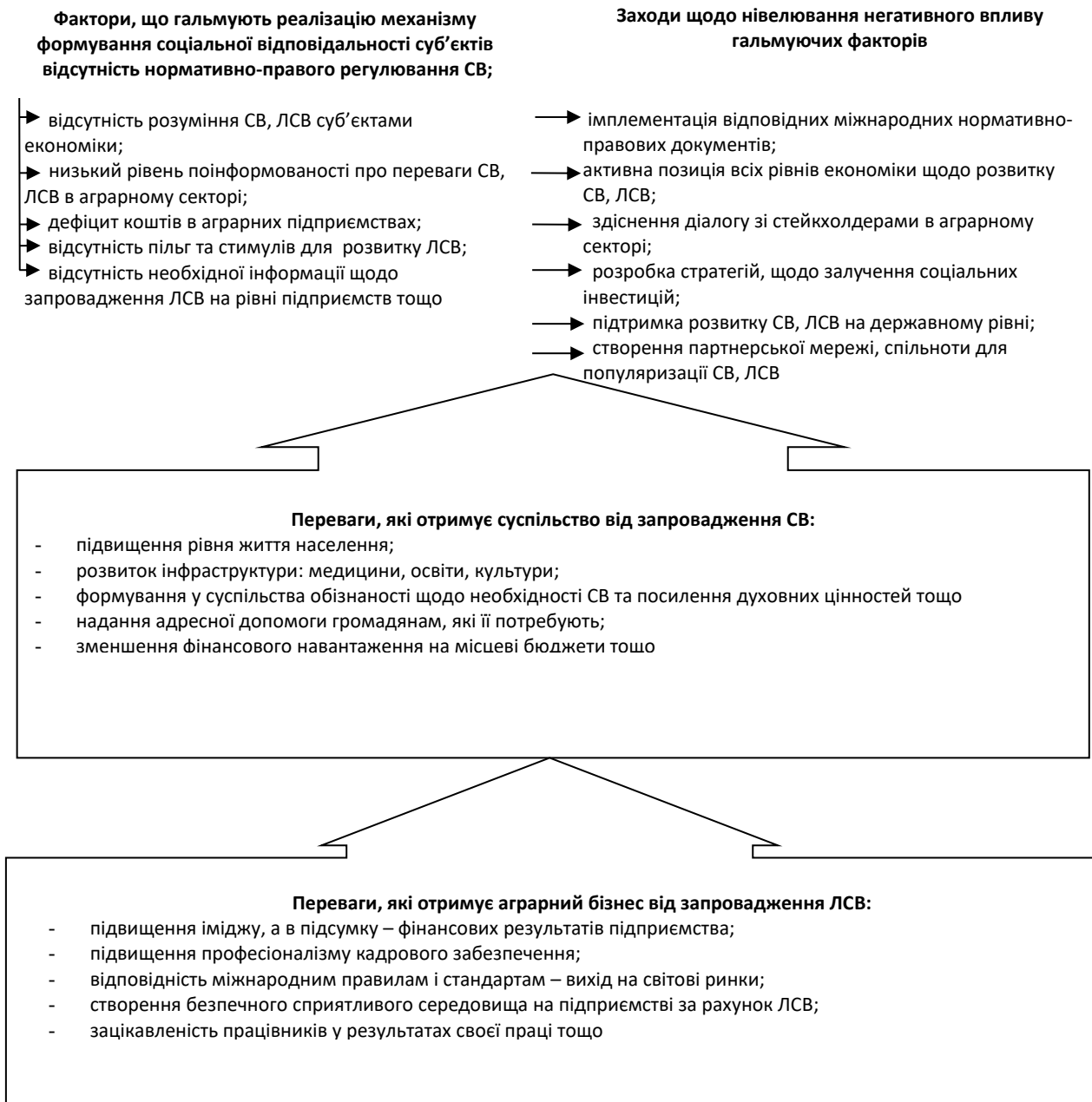

Рисунок – 1 Стимувальні фактори щодо реалізації механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора економіки та заходи щодо уникнення їхнього негативного впливу

Джерело: авторська розробка

Таким чином, у процесі формування соціальної відповідальності позитивні переваги отримують як аграрні підприємства, так і суспільство у цілому. Проте, існує ряд важливих проблем, які стримують

розвиток соціальної відповідальності та локальної соціальної відповідальності, адже при невчасному їх вирішенні можливі негативні наслідки як для суспільства, так і для аграрного бізнесу.

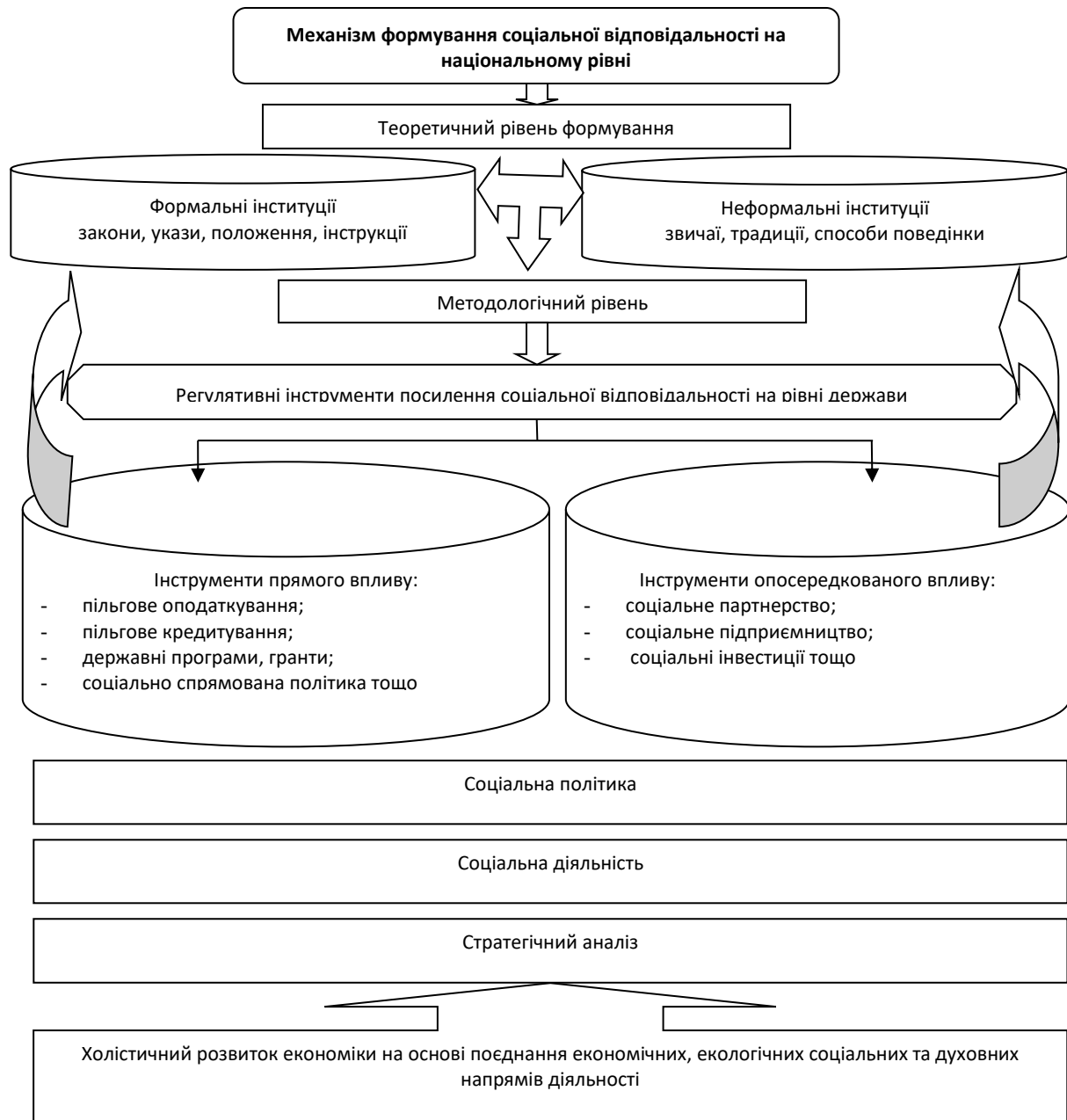

Рисунок 2 – Механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора на національному рівні

Джерело: авторська розробка

Вирішальну роль у популяризації соціальної відповідальності відіграє держава як основний регулятор посилення соціальної відповідальності на національному рівні (рис. 2).

Вважаємо, що на національному рівні необхідне врегулювання нормативно-правового забезпечення щодо розвитку соціальної відповідальності та здійснення соціальних діалогів з підприємствами, спільноту й громадськістю. Існує потреба у стимулюванні соціальної відповідальності, локальної соціальної відповідальності із застосуванням інструментів прямого та опосередкованого впливу. Основою для цього, може бути іноземний досвід

затвердження єдиного підходу щодо розуміння соціальної відповідальності на всіх рівнях функціонування, поширення міжнародних стандартів та створення систем управління соціальною відповідальністю в Україні.

У результаті комплексного поєднання інструментів механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора можливий розвиток нового сучасного типу економіки на основі високого рівня соціалізації – холістичний розвиток суспільства, який збалансовує економічні, екологічні, соціальні та духовні чинники та покликаний вирішувати соціально-економічні та культурні дисбаланси в економіці

країни. Адже спільна місія та цінності держави й суспільства є основою зазначеного типу розвитку економіки, що ґрунтуються на відповідному інституційно-інституціональному забезпеченні, належному рівні розвитку суспільства та створенні сприятливих умов у країні.

Висновки. Таким чином, механізм формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора повинен реалізовуватися, враховуючи всі рівні функціонування аграрного сектора економіки. Проте розвиток та поширення соціальної відповідальності серед аграрних підприємств неможливий без державної координації та регулювання, використання

інструментів прямого й опосередкованого впливу. Охарактеризовано гальмівні та стримувальні фактори щодо реалізації механізму формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектора та заходи для нівелювання їхнього негативного впливу, в результаті яких переваги від запровадження соціальної відповідальності має як суспільство, так і аграрний бізнес. Також необхідним є поступова зміна бачення аграрним бізнесом ролі локальної соціальної відповідальності та її актуальності в теперішніх умовах господарювання, адже позитивний вплив від її використання підтверджується світовим досвідом.

Література:

1. Грیشнова О. А., Міщук Г. Ю., Олійник О. О. Соціальна відповідальність у трудових відносинах : теорія, практика, регулювання ризиків : монографія. Рівне : НУВГП, 2014. 216 с.
2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права : академічний курс : підручн. 2-видання. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
3. Колот А. М. До проблеми розвитку теорії розподільчих відносин. Україна : аспекти праці, 2008. № 8. С. 3-12.
4. Лункіна Т. І. Соціальна відповідальність суб'єктів аграрного сектору економіки України : монографія. Дизайн і поліграфія. Миколаїв, 2018. 632 с.
5. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», 2015. 180 с.
6. Плахотний О. Ф. Проблеми соціальної відповідальності. Київ : Вища школа, 1981. 191 с.
7. Саприкіна М. Чи потрібна бізнесу і нам корпоративна соціальна відповідальність? URL : <http://www.slideshare.net/marynasaprykina/csr-and-reporting-in-ukraine-and-the-world> (дата звернення: 25.08.2021).
8. Хачатуров Р. Л., Ягютян Р. Г. Юридическая ответственность. Тольяти, 1995. 126 с.
9. Цілі сталого розвитку в Україні. Представництво ООН в Україні, 2021. URL : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html> (дата звернення: 26.08.2021).
10. Соціально відповідальний бізнес : Спільнота СВБ. URL : <http://svb.ua/> (дата звернення: 26.09.2021).

References:

1. Hrishnova, O. A., Mishchuk, H. YU. & Oliynyk, O. O. (2014). Social responsibility in labor relations : theory, practice, risk regulation : monograph. Rivne : NUVHP. 216 [in Ukrainian].
2. Zaychuk, O. V. & Onishchenko, N. M. (2008). Theory of State and Law : academic course: textbook : pidruchn. 2-vydannya. Kyiv : Yurinkom Inter. 688 [in Ukrainian].
3. Kolot, A. M. (2008). On the problem of development of the theory of distributive relations. Ukrayina : aspekty pratsi. 8. 3-12 [in Ukrainian].
4. Lunkina, T. I. (2018). Social responsibility of the agricultural sector of the economy of Ukraine : a monograph. Dyzayn i polihrafiya. Mykolayiv. 632 [in Ukrainian].
5. Okhrimenko, O. O. & Ivanova, T. V. (2015). Social responsibility : textbook. way. Kyiv : Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny «Kyivivs'ky politekhnichnyy instytut». 180 [in Ukrainian].
6. Plakhotnyy, O. F. (1981). Problems of social responsibility. Kyiv : Vyshcha shkola. 191 [in Ukrainian].
7. Saprykina, M. Do we need business and corporate social responsibility? Retrieved from : <http://www.slideshare.net/marynasaprykina/csr-and-reporting-in-ukraine-and-the-world> [in Ukrainian].
8. Khachaturov, R. L. & Yahutyanyan, R. H. (1995). Legal liability. Tol'yaty, 1995. 126 [in Russ.].
9. Sustainable development goals in Ukraine. (2021). Retrieved from : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html> [in Ukrainian].
10. Socially responsible business : CSR community. Retrieved from : <http://svb.ua/> [in Ukrainian].

